

Leidse lakenfabrikant op reis door industrialiserend Engeland

Boekbespreking

Jan van Heukelom en Jan Siegenbeek van Heukelom, *De Engelse Industriële Revolutie, beleefd door een Leidse lakenfabrikant* (Leiden, Ginkgo, z.j.). 324 p. ISBN/EAN 978-90-71256-34-9. € 24,75.

Dit is een ietwat merkwaardig samengesteld boek: na een inleiding volgt een letterlijke uitgave van het Journaal gehouden op een Reis door Engeland gedaan in de maanden April tot November Anno 1805 door Jan van Heukelom, en daarna de reisverslagen van 21 maart tot 16 april 2008, 27 augustus tot 9 september 2009 en 7 tot 27 mei 2013 van Jan Siegenbeek van Heukelom. Deze zichzelf Jan 8 noemende auteur (en Jan van Heukelom is dan Jan 4, overigens niet geheel onbegrijpelijk in een geslacht waar haast iedereen Jan heette) probeerde zo exact mogelijk dezelfde reis af te leggen en dezelfde zaken te bekijken die zijn voorganger meer dan twee eeuwen eerder gezien had. Dat is een leuk idee en daardoor stijgt het belang van die tweede tocht toch uit boven een min of meer leuk vakantie-reisje. Een hoofdstuk gewijd aan de werktuigen in de textielindustrie anno 1805 besluit het geheel, zeker niet onwelkom omdat we vandaag de dag toch wel heel erg ver af staan van de gang van zaken in een beetje textiel fabriek meer dan twee eeuwen geleden. Dat de Engelse industrie toen al mijlenver voorlag op die in Leiden, maakt het alleen maar des te illustratiever.

Jan van Heukelom 4 was nog maar een jongeling van 20 jaar toen hij naar Engeland ging. In de fabriek, voor zover je daarvan kunt spreken, van zijn vader had hij kennis opgedaan van de productie van textiel. Dat blijkt dan ook doorlopend; vaak vergelijkt hij de situatie die hij zag met hoe het in Leiden ging. En hoewel hij dat amper toegeeft: die was zonder meer achterlijk te noemen. Gelukkig was de (doopsgezinde) familie Van Heukelom in de regel progressief te noemen en in voor vernieuwingen.

Jan 8 heeft in zijn inleiding de gang van zaken en vooral de diepere gronden proberen te ontrafelen. Het is inderdaad merkwaardig dat dit boekje geschreven en bewaard is. Industriële spionage werd door de Engelsen bepaald niet op prijs gesteld; heel wat keren werd hem de toegang tot de meer essentiële machines geweigerd of werd hij eindeloos aan het lijntje gehouden. Zelfs de beste kruiwagens waren soms onvoldoende om toegang tot een fabriek te krijgen. Het was dus bepaald niet ongevaarlijk om zo gedetailleerd aan het papier toe te vertrouwen wat hij allemaal wel niet zag. Mocht dit boekje ooit gevonden zijn, dan is moeilijk te voorspellen wat er met hem gebeurd zou zijn. Helaas is onbekend hoe hij erin is geslaagd het heelhuids het land uit te smokkelen, vooral omdat Engeland toen in oorlog was met Nederland. Overigens schreef hij ook heel veel brieven aan vooral zijn vader en andere familieleden, waarin een deel van deze informatie al gegeven werd. Kennelijk was de censuur niet dusdanig streng dat er verdachte of willekeurige brieven geopend werden. Maar goed, daaraan danken we dus dit illustratieve verslag. En het had resultaat: zodra het kon, dus nadat de Fransen afgedropen en de betrekkingen tussen Nederland en Engeland hersteld waren, kocht de vader van Jan 4 een stoommachine bij Boulton & Watt, die in november 1816 in werking gesteld kon worden. En dit voorbeeld deed volgen: ook andere Leidse textielabrikanten gingen na verloop van tijd over tot de aanschaf van een stoommachine. Daarmee kan de reis uiterst vruchtbaar genoemd worden.

Het reisverslag van Jan laat zich niet lezen als een keukenmeidenroman, maar het is ook weer niet zo taai dat er geen doorkomen aan is. Voor een dagboek dat geschreven werd om vast te houden wat hij

allemaal precies gezien had, en vaak nog met kleine schetsjes verduidelijkt, is het heel aardig, ook door de precieze beschrijvingen van het landschap, de indruk die dorpen en steden op hem maakten, en ook bepaalde personen, al gaat het daar niet altijd om. Wel was het een haast voortdurend reizen, en vaak heb ik gelezen met een gedetailleerde atlas van Engeland op schoot om de routes min of meer te kunnen volgen. En heel wat van die gedetailleerde technische beschrijvingen van apparaten, ik zal het maar bekennen, heb ik maar half gelezen of overgeslagen. Daarvoor moet je toch wel een overtuigde techneut zijn. Ze zijn ook niet voor niets in een kleiner lettertype gedrukt. Zelfs die zaken die mij wel aanspraken, zoals de molens, waren een hele zit. Maar goed, dat ze voor een techniekhistoricus van groot belang zijn, zal duidelijk zijn.

Jan 8 heeft in drie tochten, die voor een deel elkaar overlaptten, alle hoeken van het land bezocht waar ook Jan 4 geweest was. Zijn relaas leest lekker, maar is toch van minder belang dan het relaas van Jan 4. Het gaat ook veel minder diep op de zaken in, enkele daargelaten. Wel is heel aardig dat hij vaak zeer veel moeite gedaan heeft om zaken te achterhalen en dan in detail beschrijft wat er nu nog van een bepaalde industriële site bewaard gebleven is.

Dit is dus eerder een belangwekkend dan een leuk boek. Daar doen de fraaie kiekjes van het Engelse landschap uit het afgelopen decennium weinig toe.

PdB